

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	9
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	11
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α' ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

Γένεσις	27
Ἔξοδος	71
Λευϊτικόν	92
Ἄριθμοί	94
Δευτερονόμιον	110
Ἰησοῦς Ναυῆ	122
Κριταί	123
Α' Βασιλειῶν	125
Β' Βασιλειῶν	130
Γ' Βασιλειῶν	131
Δ' Βασιλειῶν	137
Α' Ἔσδρας	141
Νεεμίας	144

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β' ΠΟΙΗΤΙΚΑ-ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ψαλμοί	145
Ἰώβ	200
Παροιμίας	206
Ἐκκλησιαστής	223
Ἔσμη ἁσμάτων	227
Σοφία Σολομῶντος	228
Σοφία Σειράχ	237

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ' ΠΡΟΦΗΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἔσμη	241
Ἄμώς	247
Μιχαίας	261
Ἰωήλ	264
Ἰωνᾶς	271
Ἄββακούμ	271
Ἄγγαῖος	272

Ζαχαρίας	273
Μαλαχίας	277
Ἡσαΐας	278
Ἰερεμίας	326
Βαρούχ	347
Θρῆνοι Ἰερεμίου	348
Ἰεζεκιήλ	350
Δανιήλ	353
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	363
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	369
ΠΙΝΑΚΕΣ	397

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ ἐρμηνεία τῆς Ἀγ. Γραφῆς δέν βιώθηκε στήν παράδοση τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ὡς ἐργαστηριακή ἀσκήση, δημιουργική ἀπασχόληση, ἢ φιλοσοφικός διαλογισμός. Ἀναπτύχθηκε μέσα ἀπό τήν σκληρή προσπάθεια οἰκειώσεως τοῦ μυστηρίου τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ καί τῆς διαδόσεως τοῦ λυτρωτικοῦ της μηνύματος στόν κόσμο. Ἐπίσης, ἡ ἐρμηνεία τῆς Ἀγ. Γραφῆς δέν ἀποτελέσε μεμονωμένη δραστηριότητα, ἀλλά ἀσκήθηκε πάντοτε ἐνσωματωμένη ὀργανικά μέσα στό πλέγμα τῶν ποικίλων ἐκφάνσεων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, ὅπως εἶναι τό κήρυγμα καί ἡ ἱεραποστολή, οἱ νομικές ρυθμίσεις, ἡ ὕμνογραφία καί ἡ εἰκονογραφία, ἡ μοναστική ζωή καί ἡ συνοδική ἔκφραση, ἡ λατρεία καί ἡ διοίκηση, ἡ πίστη καί ἡ ζωή της. Τό σωτηριολογικό κριτήριό ἦταν αὐτό πού κατηύθυνε τή σκέψη καί τίς ἐπιλογές τῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων σέ κάθε δραστηριότητά τους, ἀπό τήν ἀπλή διδασκαλία ἕως τή δογματική διατύπωση. Ἡ Ἀγ. Γραφή ἀποτελέσε τό μόνιμο σημεῖο ἀναφορᾶς τους, οἱ δέ ἐπί μέρους ἐφαρμογές τῆς βιβλικῶν ἀρχῶν καί διδασκαλιῶν στήν καθημερινότητα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς δημιούργησαν τό πλαίσιο τῆς ἐρμηνείας της, ἀφοῦ λειτούργησαν ὡς ἓνα εἶδος ζωντανοῦ ἐρμηνευτικοῦ ὑπομνήματος.

Αὕτη ἡ ἀνεκτίμητη κληρονομιά ἀποτελεῖ πηγή ἔμπνευσης καί καθοδήγησης στή σύγχρονη ἐποχή καί παρέχει σαφεῖς κατευθυντήριες γραμμές στήν ὀρθόδοξη Θεολογία, ἡ ὁποία αἰσθάνεται ὄχι ἀπλῶς ὑποχρέωση, ἀλλά προνόμιο καί ζωτική ἀνάγκη νά βρῆται σέ ἀδιάσπαστη συνέχεια μέ τή θεολογική ἐκκλησιαστική ἐμπειρία τοῦ παρελθόντος, βαδίζοντας σταθερά πρός τό μέλλον. Διότι βιώνει ἔτσι τήν κάθε χρονική στιγμή στή διαδοχή τῶν αἰώνων ὡς παρούσα ἐσχατολογική πραγματικότητα.

Μέ τό παρόν ἔργο ἐγκαινιάζουμε μία σειρά μελετῶν, πού θά ἐξετάζουν συστηματικά τό ἐρμηνευτικό ἔργο τῶν σημαντικότερων προσωπικοτήτων τῆς πατερικῆς παράδοσης. Ξεκινοῦμε ἀπό τόν Μ. Ἀθανάσιο, ὁ ὁποῖος συνδέεται μέ τήν Ἀ΄ Οἰκουμενική Σύνοδο τῆς Νικαίας, πού σήμανε τήν ἔναρξη τῆς ἀκριβοῦς διατύπωσης τῆς βιβλικῆς διδασκαλίας σέ ἐπίσημα συνοδικά κείμενα οἰκουμενικῆς καί διαχρονικῆς ἐμβέλειας. Μέ τόν τρόπο αὐτό ἡ Ἐκκλησία ὀριοθέτησε θεολογικά τίς βασικές ἔννοιες καί τό περιεχόμενο τῆς βιβλικῆς διδασκαλίας, καθῶς καί τά συμπεράσματα στά ὁποῖα μπορεῖ νά ὀδηγεῖ ἡ βιβλική ἐρμηνευτική ὡς πρός τά κύρια θεολογικά της μεγέθη. Ὅπως ἡ Ἀγ. Γραφή δημιουργήθηκε ἐντός τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος καί καταγράφει μέρος τῆς ζωῆς, τῆς αὐτοσυνειδησίας καί τῆς διδασκαλίας της, ἔτσι καί ἡ ἐρμηνεία της, πού

στοχεύει στην αναζήτηση και την ανάδειξη των νοημάτων της, δέν μπορεί νά ασκείται έκτός τῆς Ἐκκλησίας, μέ τρόπο πού ἀξιώνει ἀκρίβεια καί πιστότητα στό περιεχόμενο τῆς Ἁγ. Γραφῆς.

Ἡ μελέτη ἐπομένως τοῦ ἐρμηνευτικοῦ ἔργου τοῦ Μ. Ἀθανασίου, ἀποτελεῖ πολύτιμη πηγή συμπερασμάτων σχετικά τόσο μέ τή μεθοδολογία ὅσο καί μέ τό περιεχόμενο τῆς βιβλικῆς ἐρμηνευτικῆς διαχρονικά. Μεθοδολογικά ἀκολουθήσαμε τή λεπτομερῆ ἐξέταση τῆς ἐρμηνείας πού πραγματοποιοῖ ὁ ἱ. πατήρ χωρίο πρὸς χωρίο στό σύνολο τῆς θεολογικῆς του παραγωγῆς. Ἐκτιμοῦμε ὅτι ἡ μεθοδολογία αὐτή ἔχει δύο ὀφέλη: πρῶτον, ἀναδεικνύει τόν ὀργανικό σύνδεσμο τῆς βιβλικῆς ἐρμηνείας μέ τό σύνολο τῆς ἐκκλησιαστικῆς δραστηριότητος, ὡς οὐσιαστικά ἐνταγμένης στήν ἐκκλησιαστική ζωή, ἰδιωτική καί δημόσια. Δεύτερον διότι παρέχει ἀκριβῆ καί συγκεκριμένη εἰκόνα τῶν ὅσων ἀναπτύσσει ὁ ἴδιος ὁ ἱ. πατήρ, ἀφοῦ ἀφήνεται νά ἀκουστεῖ ἡ δική του φωνή καί νά μειωθοῦν οἱ ἐξωγενεῖς περιγραφές τῶν ἀπόψεών του, οἱ ὁποῖες συχνά προκαλοῦν μεγαλύτερη σύγχυση ἀπό ὅσα ἐπιχειροῦν νά διασαφηνίσουν.

Θερμές εὐχαριστίες ὀφείλω σέ ὄσους συνέβαλαν μέ τήν ἠθική καί τή φυσική τους συμπαράσταση γιά τήν ὀλοκλήρωση τῆς μελέτης, καθώς καί τόν ἐκδοτικό οἶκο «Γράφημα», πού εὐγενῶς καί προθύμως ἀνέλαβε τήν ἐκτύπωσή της.

Ἀθανάσιος Παπαρνάκης
Θεσσαλονίκη

Μνήμη Δανιήλ τοῦ προφήτου, 2009